

Vlado
Žabot

Stari Pil

(odlomek iz romana)

Kolikor hitro je mogel, se je vrnil na domačijo nad ribnikom. Hotel se je prepričati, kajti lahko bi, kdo ve zakaj, le prenesli mrliča k sosedom . . . Ko se je pa potem prerinil v izbo, je tam še zmeraj ležal isti mrlič – velik, zalitookroglastega obraza, z marogo čez ličnico do zevajočih ust in po bradi navzdol . . . Temu tukaj so rekli Gusti, onemu tam Vinko, a razlike ni bilo nikakršne, niti najmanjše ne, kajti zelo po-

zorno si je ogledal vsakega posebej, celo ležala sta enako razširjenih udov in svilenosivi lasje so jima enako gladko počesani kakor fina tančica obdajali visoki pleši. Vse, kar se je zdelo žlahtnega in hkrati divjega, prostaškega na tem obrazu, je postajala srhljiva nečloveškost, kakor da bi se šele sedaj polagoma razgaljalo v pravo podobo . . .

»Vinka smo sneli« – se mu je sklonil k ušesu tisti jetičnik – kot bi le hotel opozoriti, da je že vse pojasnjeno, in bi bilo torej pametno pripraviti se na posledice.

»Zvedel sem, ja . . . Da se je obesil, so rekli.«

»Visel je že, visel . . .«

»Ampak, ti si šel z njim, kajne?« se jima je pridružil grbavec, ki je stal zraven. »Videli smo te.« Strmo, opazovaje s priprtimi vekami, sta se mu zazrla v obraz in grbavec je zarotniško prikimaval, kakor da bi mu kanček zadrege, ki ga Kalman pač ni mogel pravočasno potlačiti, povedal vse.

»Nič nisem imel pri tem,« je nato odločno odkimal Kalman ter se zazrl v mrliča. S kančkom očesa je še videl, kako sta si onadva nekaj prikimavala in kako so jima dali prav tudi nekateri, ki so verjetno slišali pomenek, vendar pa jim ni hotel z ničimer pokazati, da ga kakorkoli vznemirjajo, pa čeprav si tudi sam ni bil več čisto gotov, če morda res ni vse skupaj v tesni zvezi z njim. Ne da bi bil krivec ali vzrok za vse to, nikakor ne . . . Sploh pa bi bilo najbolje, da se, kakor je bil sklenil, čimprej izgubi od tod, kajti dobro je čutil, kako se zgrinja čezenj, kako ga oklepa z vseh strani, in srka vase. Obhajala ga je slabost. Gledal je mrliča in se je začelo pozibavati, da je moral umakniti vse bolj okoren pogled, se z nečim zamotiti, se skrivoma ozreti za Lucijo, ki je zopet natakala in raznašala pijačo. Očitno je bila še zmeraj užaljena, vihala je nos in se obnašala, kakor da ga ni, ko je postregla

temu ali onemu v bližini. In žejalo ga je zapovrh, da je suhih ust že nekajkrat hotel poprositi jetičnika, ki se je vneto nalival, naj mu vendar privoščič kakšen požirek, a se je premislil zmeraj znova, kajti bilo bi lahko, kot bi prosil za milost, za naklonjenost, zato je raje trpel, pa čeprav bi morda že en sam požirek pregnal slabost in nadležno omotico.

Dolgo pa potem vendarle ni več zdržal v izbi. Od mrliča se je dvigal tisti sladkobni vonj in sploh je bilo že ves čas zadušljivo tam, lahko bi odprli okna, da bi vsaj malo potegnili skozi, toda on kajpada tega ni mogel predlagati, tudi lotiti se ni mogel kar tako meni nič tebi nič tistih oken; dopovedoval si je sicer, da ni nobenega razloga, zakaj pravzaprav tega ne bi storil, a drznil si vendarle ni. Zato se je navsezadnje moral odpraviti ven, kajti bilo mu je, da bi se zgrudil. Mislil je le nekoliko postati med vrati. Toda ko je stopil na prag, so jih brž trdno zaprli, kot bi se bili bali, da bi nekaj ne ušlo noter ali kaj... Prav lahko, da so se bali – vseeno pa ga je obšlo, kot bi ga nikoli v življenju nihče ne maral, kot bi bil nadloga, ki jo pač skušajo čimprej odpraviti. Bilo pa je vendarle preveč temno, preveč zamegljeno, da bi se kar odpravil po teh kolovozih, saj bi prej ko slej gotovo obtičal v kakšnem močvirju, med mrtvicami in mlakami, v katere se še posebej ob deževju tako rade izgublajo poti. Toliko je stopil od vrat, da bi ne bilo ravno očitno, da ga je strah, če bi jih kdo odprl, a globlje v temo si ni upal, pa čeprav si tega ni hotel docela priznati; toda občutka, da ga nekdo gleda iz teme, da je celo zelo blizu, se nikakor ni mogel otresti. Pazil je, če bi se kje kaj zganilo, se prestopilo, da bi lahko še pravi čas skočil k vratom in v vežo... Tako po pasje, se je zdelo, da preži, vztrajno in željno, kot bi se pojalo, pa si ne upa v bližino luči... Tudi Lucijina pripoved, ki se mu je znova jela razpirati, je postajala ta noč, to prežanje, kot bi se bila zalezla v vse to in bi dražila in bi obenem bila smrt, ki še ni minila, ki se je še zmeraj malce dogajala, pa četudi ni bila več umiranje...

Ko je čez čas nekdo odprl vežna vrata in se jih je potem kar nekaj hkrati zdrenjalo na stopnišče, je Kalman stopil za vogal. Pomislil je najprej, da so se ga morda odpravili iskat, in hotel, da bi bilo videti, kot bi ga niti malo ne bilo ničesar strah in kot bi se šel pač malce sprehodit okrog domačije, ne da bi mu bilo mar, če se oni stiskajo kakor kure tam notri in se kar naprej tresejo od strahu. Goste deževne kaplje so mrakobno pobliskavale v slabotni svetlobi ob oknu in kmalu je posvetilo tudi med vrati... in zmeraj več se jih je drenjalo v lužo na dvorišču. Opazoval jih je izza vogala in se trudil, da bi se ne oziral v šuštenju za hrbtom, v enakomerno kapljanje, med katero se je od spodaj leno plazil hrup povodnji. Prinesli so krsto... Kajti začenjal se je pogreb... Čudil se je, da kar tako, ponoči, da ne počakajo vsaj do jutra, a hkrati se mu je zdelo zelo prav, da se ga znebijo čimprej, mrliča, da mine, da se razpuhti vsa ta zamrla zazrtost in stiska... Ni mu bilo mar, kako so ga stlačili v tako majhno krsto in kako bo vse skupaj potekalo, le da se čimprej konča, da čimprej nagrnejo zemljo, dobro zateptajo in si oddahnejo potem... Resda je tokrat manjkala tista običajna vnema, ko vsi, pa najsí bo z zavzetim urejanjem vsega potrebnega ali z navidez zamišljenim nadziranjem, skrbijo, da bi vse skupaj potekalo

brezhibno, da bi se ne dogodile kakšne nevšečnosti ali spodrsljaji; pravzaprav so bili videti precej raztreseni in nezainteresirani, kakor da bi se tisto, za kar so se v resnici zbrali na dvorišču, moralo šele zgoditi in bi bila krsta le še stvar tistih štirih, ki so se bili postavili v nekakšno klavno stražo ob njej. Tudi Lucija je bila na dvorišču in pomislil je, da bi bilo dobro ostati z njo, ko vsi drugi odidejo za pogrebom, se zapreti v izbo . . .

Takrat pa je od gruče proti vogalu pristopical sosedom starček, še preden se je Kalman utegnil umakniti, kot bi bil že ves čas vedel, da sloni tam ob vogalu. Začel je sopihati in Kalmanu mahati z roko, naj vendarle že gre, ker ga čakajo. Ni mu preostalo drugega, kot da je ubogal. Ko pa je prišel mednje, so se tisti štirje pogrebniški kakor na povelje sklonili in dvignili krsto. Takoj nato so molče krenili. Stopil je za njimi . . . in šele v sadovnjaku opazil, da gre za krsto sam, da so vsi drugi ostali, tudi Lucija . . . A preden so potem zavili na neko stransko, komaj prehodno pot, ki je bila bržkone bližnjica, se mu je vendarle zazdelo, da precej daleč zadaj stopa še nekdo . . . Krsta se je nerodno gugala in jih tolkla po ramenih, da so stokali. Majhnega, že po prvem klancu povsem zadihanega debeluha je surov, neoblan vogal neusmiljeno drgnil po ušesu in tilniku, a se je kljub temu kar naprej trudil, da bi bil v pomoč. Pričakovati je pravzaprav bilo, da jim bo zdaj zdaj vse skupaj zdrknilo na tla in se zakotalilo med grmičjem, saj se je vdiral in drselo po razmočenih tleh, nizko povešene veje so greble in bile po obrazih in večkrat je bilo treba preplezati celo kakšno deblo, ki se je bilo podrló čez sotesko.

Toda neverjetno vztrajni so bili, čeprav so le s skrajno muko premagovali napor, ki nikakor ni bil primeren za njihovo starost in onemoglost, in jim je pohajala sapa in so se obrazi kremžili od bolečine in teže, ki je pritiskala na kmalu zelo povešena ramena. Kljub temu pa so se kar naprej na moč zaskrbljeno kakor kakšni tatovi ozirali naokrog, kot bi nenehno pretela nevarnost, da jih kdo zasači pri tem početju; to je zbujalo sum – še posebej, ko tej bližnjici ni in ni bilo konca – da gre pravzaprav za skrivanje, za strogo tajnost, in torej za zelo skrivnosten pogreb. Tudi njemu je začelo zmanjkovati moči. Sila naporno je bilo . . . in zdelo se mu je, da ti starčki v resnici stopajo vse hitreje, ne da bi se kakorkoli menili zanj. Sprva je odločno odganjal misel, da bi predlagal malce počitka, toda potem, ko je zaman upal, da se bodo sami ustavili in jih je vse teže dohajal, se je vendarle odločil: »Pa se ustavimo za hip . . . Saj se ne mudi . . .« Toda, le šli so. Mogoče je šepnil potihó . . . In pot je znova skrenila v strmino. Curek na sredi je bil izdolbel globok jarek, tako da so se vsi štirje morali nagniti postrani, navznoter, proti krsti, in le tako, podpiraje drug drugega, so potem nekako stopicali . . . Nekaj so začeli tudi sikati drug proti drugemu, sprva le, kot bi se dogovarjali, kako bi bilo najlažje, a kmalu so se očitno začeli zmerjati in hruliti drug drugega, dokler ni enemu spodrsnilo. Le s težavo so se ujeli, da se niso vsi skupaj zvalili na krsto. A še preden je Kalman priskočil, da bi poprijel, se je tisti, ki mu je bilo spodrsnilo, ves blaten že pobral. Nekaj je zaropotalo, kot bi se bilo zakotrjalo po krsti . . . In odrinili so ga, ko je skušal pomagati, ter ga premerili srepo, sovražno,

grozeče, da je zaledenelo po žilah – kot bi se bali, da bi jim ga ne ukradel, mrliča . . .

»Hotel sem le . . . zamenjal bi katerega,« se je v zadregi opravičeval. »Daleč je, in po tem blatu . . .« Tisti, ki mu je bilo spodrsnilo, je le jezno pljunil in pomignil tovarišem. Nato so stopili naprej . . .

Gotovo so prehodili že kar nekaj gričev od Zajeza, ko se je povsem nepričakovano zdanilo – kakor da bi bili stopili iz noči . . . pa ne v jutro, ampak v mračen popoldan, ki se že znova nagiba v večer. Pot se je vijugala, dvigala, spuščala . . . v lesovju je ždela sivina – nobene domačije, še skednja ali zanikrne podkapače ni bilo videti – in dlje ko so hodili, bolj ga je obhajal prijeten občutek, da se mu je posrečilo zapustiti tisto zakotje, saj je že nekaj časa kazalo, da so pravzaprav namenjeni v neko drugo, precej oddaljeno vas, od koder bo, kot je sklenil, ob prvi priložnosti odšel po svoje, ne da bi mu bilo mar za pogrebce, Zaježane, mrliča in vso tisto dušljivo mrakobnost, v kateri bi prej ali slej še zblaznel. In dnevna svetloba je očitno vplivala tudi na pogrebne, saj so kljub dežju in razmočeni poti postajali vse bolj razposajeni. Čez čas so se začeli celo muzati in si menda šepetati smešnice. Vsaj zdelo se je tako. Razumeti sicer ni mogel ničesar, toda po kretnjah, po obrazih je bilo pač možno sklepati, da se pomalem zabavajo. Tudi stopali so bolj živahno, kakor da bi ne bilo več tolikšne teže v krsti . . .

Kljub temu pa jim še zmeraj ni niti malo zaupal. Sledil jim je v previdni razdalji, kajti od časa do časa se mu je zazdelo, da nekaj naklepajo, da je morda celo že vse domenjeno, in se mu torej še zmeraj utegne pripetiti kaj slabega. Ni bilo sicer najbolj verjetno, a obrazi so se zdeli precej ujedljivi in divji, pa čeprav prsteni in povešeni od starosti in niso zbujali prav nobenega zaupanja. Nekoliko ga je skrbelo tudi to, pa čeprav mu še ni uspelo docela prepričati se, da jih verjetno nekdo zasleduje. Skrivaj . . . Čisto lahko bi se seveda motil; a ko so prečkali eno od jas in se povzpeli nato po goli rebri, je bilo vendarle videti, kot bi se bilo ob deblo tam zadaj prislonila krepka postava. Četudi pa ni videl čisto razločno, mu je bilo potem vsakič čudno tesno pri srcu, ko je le pomislil, da bi se ozrl. Kakor da bi jih zasledoval del noči, ki se je bila potuhnila v lesovje . . .

Ko so prišli do razpotja ob podrtem kostanju na vrhu griča, so obstali. Celo krsto so odložili. Kar tako, malomarno, na sredi kolovoza ter posedli po že močno trhlenem deblu. Sam se je ustavil nekaj korakov od njih – in lažje mu je bilo, ko se je potem vendarle znova ozrl, in tam zadaj, vse do temačnega lesovja, ni bilo videti nikogar. Pogrebne so se nekaj pomenkovali potihem in prepričevali drug drugega, krilili so z rokami in kazali v različne smeri, da se je zdelo, kot bi ugotavljali, v katero stran bi bilo pravzaprav treba zaviti. Zanj se ni zmenil nobeden. Pa tudi tista opreznost jih je bila docela minila . . . Na drugo stran se je razpirala dolina. Čisto pri tleh se je med podivjano trto plazila umazana megla. Po poti, ki je bržkone vodila navzdol, se je mastno scejalo. Tu in tam je iz megle štrlelo grmičevje, vse bolno in medlo, kakor otočki, zmeraj bolj zabrisano, kot bi se raztapljalo polagoma in bi nekoliko dalje ostali samo še razvodeneli, v megleni nič

toneči obrisi. Gozdni obronki so bili pomaknjeni više v pobočja in širok, skoraj mrtev pas, ki jih je ločil od ravnice, je bil videti kakor umazana sled povodnji. Pot je nedaleč od razpotja poniknila med visoko, s kačasto trto prepredeno travo; zaman je poskušal ugotoviti, kam pelje, ker tudi dalje po pobočju in po ravnici ni bilo niti sledu več od nje.

Pustili so ga čakati. Prestopal se je z noge na nogo, zmeraj bolj utrujen, kakor da bi se bilo priplazilo za njim in se prav boleče razlezlo po udih, zmeraj bolj nestrpen, kajti težko je gledal, kako zelo vseeno jim je bilo in kako ravnodušno so si podajali nekakšen meh ter se nacejali iz njega . . . Prav nič ni kazalo, da bi se nameravali premakniti – kot bi jim bila na lepem uplahnila vsa tista vnema in naglica, s katero so se bili poprej zaganjali v hrib; kazalo je celo, kot bi bili prispeli in je sedaj to posedanje in popivanje še edino, kar je treba početi. Nekaj časa je sicer mislil, da koga čakajo, vendar pa se potem, ko so se nehali pričakati, ni nobeden več oziral po poteh. Kmalu je bil prepričan, da se jim preprosto ne da več naprej in da so povsem brezbrizni, kakor brez vsakršnega namena . . . To ga je spravljal v obup, zakaj zmeraj bolj se je nagibalo v večer.

Tudi potem, ko je stopil k njim in sedel na kostanj, se niso ozrli. Nekaj časa je molče buljil oči v tla in tuhtal kako in kaj, nato ni več zdržal, zato je vprašal: »Bomo mar kar tukaj? . . .« Opazil je rahlo zadrego na obrazih, nekaj so prikimavali in zmigovali . . . v pohlevnih nasmeških je bilo čutiti nekakšno pričakovanje – kakor da bi bili pripravljene na navodila.

»Kje je pokopališče?« Skomignili so z rameni, vsi hkrati, in povesili poglede.

»Kako . . . kaj ne veste?!« Samo spogledali so se bedasto, kot bi bili pričakovali, da se bo kateri vendarle spomnil.

»In kam pelje ta pot?« je šepnil čez čas in pomignil proti dolini. Niso vedeli. Tisti, ki je sedel najbliže in v katerega je Kalman tudi uprl pogled, se je uslužno dvignil ter se zelo pozorno razgledal po okolici, kot bi ugotavljal, katera pot neki . . . Nato je, skomigovaje, kot bi obžaloval, da ne more pomagati, zopet sedel.

»Kaj pa sploh nameravate s tem revežem tu notri?« Molčali so. Niso vedeli . . . Pogledovali so ga postrani, kakor da bi ugotavljali, kako dolgo bo še potrebno hliniti zadrego. Ko pa se je potem z mislijo, da pač nima smisla siliti vanje, znova ozrl po dolini, so že zopet, tokrat neumno skrivaje se drug za drugega, nagibali meh.

Pričakoval je, da ga bodo vsej brezbriznosti navkljub vseeno poskušali ustaviti, ko se je po krajšem premisleku, katero od treh smeri bi bilo najbolje izbrati, napotil v dolino; a še besedice mu ni bilo treba izustiti v izgovor, saj niti pogledali niso za njim. Sprva se je potem resda še malce oziral in vlekel na ušesa, vendar je že po nekaj ovinkih opustil tudi to . . . Tisto, poprej pritlikavo grmičje, je zraslo nenadoma čez obronke, čez griče, poprej tako širna dolina pa se je vse bolj spreminjala v ozek, visoko obraščen kolovoz. Nad njim je lebdel gostosiv pas neba, čisto nizko, že skoraj med vejevjem, trudni koraki so glasno cmokljali v tišino in meglena močvirska sapa se je kakor dremež motovnila pred očmi. Luže in plast

mulja, ki so tukaj v dolini prekrivale pot, so otežkočale hojo. Vgrezalo se je do gležnjev. In nikjer ni bilo videti nobene sledi, še žival ni zbežljala čez razmaščene kolnike, grmičje pa je bilo blatno vse do vršičkov; to je nedvomno kazalo na to, da ob povodnjih dolino čez in čez zalije. Nekaj časa je še poskušal odganjati razočaranje, ki se je spričo tega jelo dvigati v grlo ter mehčati ude, govoril si je, da bo pot pač za naslednjim ovinkom gotovo obrnila v grič in potem dalje do zaselka ali vasi, in bi bilo torej docela neumno vračati se. Kmalu pa se je zavedel tudi bučanja nizko med grmičjem – in znova so se začele sukljati dolge in temne misli, kakor delci noči med goščavo. In prav dobro je vedel, kako zahrbtna utegne biti povodenj, kako neopazno se razlezejo luže, da od poti na lepem ostanejo le še osamljeni koščki, ki potem prav tako tiho skopnijo...

Morda bi se bil potem, ko je dvom vse bolj zmagoval in je hitenje pomenilo vse globljo negotovost, navsezadnje vendarle obrnil ter se kolikor mogoče hitro vrnil na razpotje, če bi se ne bil jel porajati občutek, da tisti veliki moški zasleduje prav njega. Že ves čas... Če bi se bil obrnil, bi se bila torej srečala, to pa bi bilo utegnulo biti pogubno zanj, kajti tisti orjak mu zagotovo ni želel nič dobrega. O tem je bil prepričan, še posebej zato, ker se ni in ni mogel otresti misli na mrliča, ki je pravzaprav zmeraj bolj postajala tisto za njim. Ob poti in kmalu tudi čeznjo so se znova sklanjale visoke rumenorjave rože... sprva, ko jih je opazil le tu in tam, se ni menil zanje, čeprav je vedel, da rastejo le po močvirjih; ko pa so postajale zmeraj gostejše, ko so prekrile celo hiravo grmičje in je opazil, da se izpod širokih poleženih listov nekako potuhnjeno blešči voda, ga je zgrabil obup. Bučanje je naraščalo... in na daljšem, ravnem delu poti je dovolj razločno videl, da se je tam izza ovinka nad rože prizibala sivo obrobljena pleša. Prepozno je bilo, da bi bil skrenil s poti, kajti bržkone bi se bil vgreznil do pasu. Tudi skriti se ni bilo mogoče nikamor, ker bi ga gotovo izdala sled, ki je zevala iz mulja. Zatorej je preostal le še beg, pa četudi v negotovost, pa četudi je zmanjkovalo moči in se je v prsih nabiralo neprijetno tiščanje...

V meglo se je bil zalezal mrak. Ko je zabredel v kakšno lužo, ki so se zmeraj širše, zmeraj pogosteje bohotile na poti, ga je vsakokrat znova obšel strah... še posebej tam, kjer se čez lužo, zaradi rastja ali vse temnejše, vse gostejše megle sploh ni več videlo, pogrezalo, pogrezalo, in zmanjkovalo tal, se je bal, da je prišel do konca poti in se bo navsezadnje moral soočiti s pleščem, ki je bil že tako blizu, da se je sem pa tja, kljub bučanju in zadihanosti, zaslišalo pljuskanje ali cmokljanje korakov. In pot je začela zavijati v rahlem, a dolgem ovinku – odločno proti bučanju... Kar zakričal bi bil od stiske in obupa v legajoči večer, s tem pa bi bil najbrž le spodbudil plešca, da bi se podvihal in opravil, kar se je bil namenil, še preden bi bil utegnil kdo slišati... Sapa mu je pohajala. Po levi nogi se je razpotegnila topa bolečina, kot bi se bila širila od nekod iz prsi. Prigovarjal si je, da si bo že oddahnil. Toda noga je postajala vse bolj neubogljiva, odrevenela, da jo je kmalu le še mukoma vlekel za sabo. Skušal je razdihati stisko. Bolečino. In misli so v silni zmedbi prhale na vse strani, kot bi bilo treskalo mednje. Zakaj med rožami pa se je risal obris...

Še poslednje upanje, da vendarle prispe do kakšnega zaselka, preden ga dohiti tisti orjak, je splahnelo. Kajti prav nič več ni mogel hiteti. Z največjim naporom je prestavljal nogi, še posebej levo, ki je skorajda čutil ni več. In pravzaprav se je čudil, da ga še ni zagrabil – kot bi bil nekje zastal . . . Ko je nenadoma pred sabo zagledal sledi. Čisto sveže. Še zalilo jih ni, čeprav je deževalo. Več ljudi je hodilo tod. Še pred kratkim.

Prav nič mu ni bilo mar, od kod so se vzeli tako iznenada. Lahko, da je prezrl kakšno potko med rožami – in če je bil še trenutek poprej že povsem na tem, da se kar vda, da se vrže v blato in počaka plešca, pa je sedaj zasijalo kakor sama milost in je spodbudilo iznemoglo telo, iznemoglo dušo, razmehčane ude in je potlačilo stisko, ki je zapirala sapnik. Morda je celo tekkel, pravzaprav ni vedel, ni slišal, ni videl, ni občutil drugega kot to, da je povsem blizu rešitve, da ga sedaj plešec nikakor ne sme dohieteti, da bo kmalu na varnem . . . Preslišal je celo bučanje – in se ovedel šele čez čas, ko je prisluhnil za koraki in je bučalo čisto blizu, ko je pomislil, da ne sme spregledati, če bi sledi morda nepričakovano znova zavile s kolovoza.

Končno jih je zagledal. Sprva le temačne, zamegljene obrise. Nekoliko ukrivljene. Niso hiteli. Celo prav počasi, se mu je zdelo, prav trudno so se premikali. Nekaj neprijetnega ga je prešinilo. Kakor da bi bilo mrzlo kanilo v razgreto sredico . . . a še isti hip je prevladala misel, da bodo razumeli, kako ne bi, da bodo prijazni in dobri, kako ne bi, da bo vse v redu, ko jim razloži, da bodo veseli, ko poprime za očitno težko reč, ki so jo tovorili na ramenih, kako ne bi – za majhno krsto, ko jim izreče sožalje, kako ne bi . . . nekakšna tema se je suho naščeperila pred oči, drobno pikčasta in težka, in je pošuštevvalo v njej in se je zamajalo čez pogrebne in rože, čez ves širni večer, zmrazilo ga je v glavo, se spreletavalo in migotalo in je pihnilo od tam in bi bilo nemara ugasnilo, če se ne bi bil zganil, znova prestopil . . .

»Dajte mi meh . . .« je zaječal. A ga menda več niso imeli, kajti opazil je tisto neumno zadrego na starih obrazih. In glava je zabingljala, težka in prazna, niti strahu ni bilo več v njej, od vseh lepih misli, obetov so čisto na dnu ostale le zamuljene lupine in zazdelo se mu je, da je konec . . .

A potem so kar šli. In si vseeno ni upal zaostajati. Pot se je majala cmokljava in črna, kot bi bila čoln in bi zaspano plivkalo naokrog.

Če bi bilo upanje – spredaj ali zadaj – če bi bilo le znamenje kakšnega upanja, v prsah ali na nebu ali v blatu . . . Izza grmovja, sedaj že komaj kakšen korak od poti na desni, je vršalo od povodnji. Hlad je puhtel od tam. In nemi pogrebni so klonili pod krsto. Kakor da ne bi bili vedeli, ne kam niti čemu gredo. In čutil je plešca. Za hrbotom. Že skoraj v sprevodu. In ni se upal ozreti. Kajti zdelo se mu je, da bo zagledal bele volovske oči na zateklem obrazu. Da se bo postrani smejalo. In iz krste, ki se je pozibavala v zamegljenem pogledu, povsem blizu, da bi se je lahko dotaknil s čelom, je zaudarjalo. Kot iz gnilobnih ust. Deževnica se je scejala po prepitem lesu, skozi špranje in po robovih, pogrebnikom za ovratnike. Vendar se niso menili za to . . .

»Prijatelj! Hej, prijatelj!« je kakor iz praznega soda zehnilo v hrbet. Pogrebni menda niso slišali. In tudi sam se je naredil gluhega. Pa čeprav

ga je vzravvalo kakor sunek. Pa čeprav se je le stežka krotil. Da ni planil. Da se ni zrinil pod krsto. Da ni zatulil . . . Hip za tem se je že skušal slepiti, da je le zašumljalo tako. A brez uspeha. A brez uspeha . . . Povodenj se je še približala. Plazila se je med grmičjem. In se penila ob samem robu poti.

»Počakaj, hej, prijatelj!« se je ponovilo – kot bi bile mravlje zagomazele po tilniku, po mislih, po očeh, po ustih . . . Pogrebnički so začofotali po vodi. Pa ni bila luža. Teklo je. Polzelo je. Širom razprto . . . Pomislil je, da bo pač plaval. Čeprav se je razprlo v hrum. Vse divje in sovražno. In je zamiralo od mraza. Kajti pogrebnički niso omahovali. Kajti začofotalo je tudi od zadaj . . .

Pa ni bilo treba plavati. Pa se ni spodmaknilo. Pa se ni pogreznilo . . . Pot je krenila navkreber, v nepredirno temo med drevjem in grmovjem. Zadaj se je bledil hrumeči obok – in plešec se vsaj do ovinka ni pojavil vanj. Tudi tiste tenke plasti mulja, ki se je bila oprijemala podplatov in tako nadležno oteževala hojo, tukaj med zmeraj debelejšimi, mogočnejšimi buk-vami, ni bilo več. Hrum je ostajal nekje pri dnu noči. V mokrem listju in mahu so koraki postali mehki, neslišni – kakor da bi bili krenili v prijetno blagi sen, kjer ni več ničesar, kar bi grozilo, in se v dušo razgrne meh-koba . . . Reber se je zlagoma polegla v rahlo valovito raven – dokler se na lepem ni razprlo v spokojno megličaste laze, kjer so temi privajene oči kaj kmalu zaslutile sadovnjake, domačije . . .

Končno so torej vendarle prišli do vasi, ki je ob tako pozni uri spala. In Kalmana je obhajal topel občutek, skoraj raznežil se je ob misli, kako lepa je vas, kadar spi – kadar spe vse zgodbe, ki so se bile nabrale okoli zidovja, po tihih doličih, po senikih, pod starimi orehi in loščicami, in se dogajajo sanje, tihi čar, tiha blagost skrbi in brezskrbnosti, žalosti in veselja, strahov in upanja, ljubezni in sovrašstva in rojstev in smrti . . . Resda so bila polja videti zaraščena, zapuščena in je izmed drevja štrlelo nekaj škrbinastih slemen brez streh, da se ni vzdramil niti en sam pes . . .

Pogrebnički so sedaj očitno že dobro vedeli, kam je treba, kajti brez najmanjšega obotavljanja so zavili po sadovnjaku, ob slabotni izabeli na razpadli in zaraščeni brajdi, mimo nečesa, kar je spominjalo na kurnik, čez mlako na dvorišču . . . Krste niso odložili, ko so pobutali po vratih. Kakor bi bili vedeli, da ne bo treba prav nič čakati, prav nič pojasnjevati. Po veži so se približali koraki in na pragu je s svečo v rokah obstala ženska . . .

»Kako je bilo?« je šepnila, ko se je odmaknila, da so se lahko zrinili mimo. Kakor da bi se bili vrnili s sprehoda . . .

Bila je Lucija.

Po veži in ob točilni mizi v kuhinji so se drenjali starci. Krsto so položili kar za vežna vrata. Kot bi bili hoteli, da bi bila čimmanj v n-poto . . .

Dogajalo se je kakor v nekakšnem grozničavem polsnu, vse to prepa-deno ždenje starcev in stark, vse to nalivanje in cmokljanje, odkar so se vrnili s pogreba. Kalman se je sesedel k vratom na koncu veže, ki so bržčas vodila v klet, kajti gnilo je zaudarjalo in pihalo neprestano skozi špranje in luknje tik nad pragom, ki so jih verjetno bile izglodale miši ali podgane.

A druge ni bilo prostora... Lucija se ga je usmilila z ročko pijače. Celo nasmehnila se je zopet, ko je razzibano odhajala; to je najbrž pomenilo, da se ne misli več muliti in da je lahko pozabljeno vse, kar je bilo narobe. Krsta za vrati jih ni prav nič motila – zazdelo se mu je tu in tam, kot bi jim bilo malce celo ugajalo, da je tam, kot bi jo bili pogledovali z rahlim dopadenjem, odobravaljoče prikimavajoč, češ, prav je, da je tukaj, kjer nikogar ne ovira in je obenem vseskozi na očeh.

Obšla ga je silna nejevolja, vsakikrat znova, ko se je spomnil razpotja ob kostanju in priložnosti, ki jo je tako neumno zapravil. Ni mogel razumeti, kako neki je lahko naredil tako budalost, da se je napolnil v dolino, ko je vendar vedel, da se je voda razlila in je blatni rob naravnost opozarjal, do kje navadno poplavlja. Moral bi bil vedeti, da je zalilo poti. Da je močvirno tam spodaj. Če bi bil zavil na desno, po poti, ki je vodila naprej po gričih, bi bil sedaj nemara že spal pri kakšnih prijaznih ljudeh, nato bi, že na vse zgodaj, še preden bi odpeli petelini, stopil naravnost v svobodo.

Predvsem se je žrl zategadelj, ker je bilo vendar tako čudno s temi nočmi in dnevi. Nobene, niti najmanjše gotovosti ni bilo, in človek se ni mogel zanesti, pa četudi se je zdanilo, da to tudi zares pomeni dan. Ob misli, da bi ga še pred razpotjem, še preden bi zavil na desno, zajela noč, se je zgrozil. Na plešča si niti pomisliti ni upal, kajti potem se mu je zmeraj zazdelo, da je tu, v veži... Rad bi se bil otesel takih misli, ki so kakor pijavke izsesavale že tako ali tako shirano upanje. In nikakor se ni mogel sprijazniti s tem, da je prehodil vso tisto blatno pot samo zato, da sedaj zopet ždi tukaj, od koder je bil krenil. In poskušal se je tolažiti, da sedaj vsaj ve, da je na razpotju potrebno zaviti na desno. A to bi vendar lahko vedel že prej, ko je bil tam, saj je bilo dovolj očitno... In pomislil je, da bi morda lahko pregovoril Lucijo – saj je rekla, da je njegova – ki pozna vso to zakotje in gotovo tudi pot, ki vodi od tod. Vzel bi jo s sabo. V svet, v pravo življenje. Kaj bi hiral tukaj med temi starihami. Lahko bi jo imel celo rad. Da, gotovo bi jo lahko imel rad. In če bi šla še ona, bi se lahko odpravila tudi v temi. Kadarkoli.

Odslej je prežal samo nanjo. Lovil poglede in skušal ugotoviti, če je morda na koga izmed teh posebej močno navezana, če ji morda kdo pomeni toliko, da bi je ne bilo mogoče pregovoriti. Hitela je z ročkami, v izbo, v kuhinjo, po veži... in je bila prijazna, urna in nasmejana. Očitno se je trudila, da bi vlivala korajžo, da bi pregnala to pogrebno potlačeno in obup iz iznemoglih duš, da bi kljub navzoči krsti odleglo, bilo pozabljeno, izničeno, da bi čutili življenje, ne smrt... A kako skrajno brezupen je vendar ves ta trud – to ji mora povedati, jo prepričati, da bo sprevidela, da bo dojela, kako brez odlašanja, kako čimprej je treba od tod, kjer se zagotovo ne da nič več storiti; kajti vse to, vsak teh starih posebej, je pač le še s smrtjo nagačen brezup, ki mu še pijača ne more do živega, ker kratko in malo ni ničesar več živega, vsaj zadosti živega ne, da bi lahko, četudi za hip, še kdaj zažarelo v ugaslih očeh. Opazil je, da se je največkrat pomujala pri nekom, ki je ždel pod klinom, na katerem je visela suknja. Prav ljubko se je našmihala tja in skrbno pazila, da je postregla takoj, ko je bilo treba,

celo spodbujala je tistega tam k pitju in se, kadar je le za hip utegnila, ustavila pri njem. Kalmanu seveda še zdaleč ni posvečala tolikšne pozornosti, pa čeprav se ni več mulila, pa čeprav mu je postregla, toda ročka je bila že lep čas prazna in zdelo se mu je ponižujoče, da bi moral opozarjati nase. Močno ga je zanimalo, kdo neki čepi tam. In kaj neki si imata toliko namigovati, se pomenkovati in nasmihati drug drugemu. Od tukaj, s tega kletnega praga, ni mogel ugotoviti niti tega, če je tam moški ali ženska, pa če je še tako iztegoval vrat in se presedal in naprezal – kajti kljub trskam, ki so jih znova prižgali v vseh treh prostorih, je bilo mračno pri tleh; zapovrh pa je prav tja padala še senca od tiste suknje, ki bi jo, ob takšni priložnosti vsaj, pač lahko nekam spravili ali jo kar vrgli preč, ker razcefrana in povaljana tako ni bila za nobeno rabo. A prav v tej suknji je potem našel priložnost, da si vendarle ogleda, kdo neki je tam. Po hrbtu ga je namreč že vseskozi mrazilo od neprestanega pihljanja skozi oglodana vrata, to pa bi se s suknjo gotovo dalo urediti. Tako ne bo nikomur, tudi Luciji in tistemu, kdorkoli že je, prav nič sumljivo, če bo stopil tja in snel suknjo in po potrebi pojasnil... Ko pa se je potem zaradi otrplih nog le mukoma in prav nerodno opotekel do tja, je osuplo ostrmel – tam so ždeli ata! Gledali so ga navzgor kakor v strahu, da bi jim kaj ne naredil, da bi jih ne kaznoval, ko jih je zasačil tukaj. Hudo so se postarali...

»Ata!« je šepnil in naglo počenil, da bi jih objel... Toda ata so preplašeno dvignili roke, kot bi se bilo treba nemudoma zaščititi pred njim. In zbegano zastokali...

»Ata! Saj sem vendar jaz, Kalman!« se je potrudil kar se da prijazno in mehko, da bi jih pomiril, da bi jim pojasnil...

»Jojmene! Jojmene!« so ječali ata in tiščali v steno in se izmikali – kakor kakšen otrok pred batino, da je Kalman ves osupel odstopil... in se ni upiral, ko ga je nekdo dovolj uvidevno potisnil nazaj na prag kleti.

Sram ga je bilo in najraje bi se bil zjokal, kajti videl je, kako so potem le stežka pomirili docela preplašenega in zbeganega ato, da je morala počeniti k njim celo Lucija, in s kakšnim odporom so se, odkar je znova sedel na prag, ozirali proti njemu, in kako naglo so povесili poglede, če se je tudi sam ozrl proti njim, kakor da bi se bili bali, da bo pristopil še h komu, da bo še koga nadlegoval. Lucija ga je očitajoče ošinila. In on ji je v naglici skušal pokazati, kako ni hotel nič slabega, da je pač mislil, da so ata, vendar ni hotela razumeti. Resda tudi sam ni razumel najbolje... Ata so vendar omahnili neko pomlad, že navsezgodaj zjutraj, ko so hoteli nakositi travo pod tepko – in se niso več mogli odkašljati... Čisto lahko, da se je torej zmotil. Da je nekoga zamenjal za ato, kajti starci so podobni drug drugemu – kakor otroci.

Kljub temu da se je nekako posilil s prepričanjem, da je tam pod suknjo starec, ki je le podoben ati, mu potem ni dalo več miru. Še enkrat bi se hotel prepričati, kajti ata so imeli na levem licu brazgotino, ki so jo bili nekoč staknili v gostilni, česar pa si poprej ni mogel ogledati – še spomnil se ni bil, da bi si ogledal. Potem ne bi bilo nikakršnega dvoma več. Toda sedaj, takoj, pač ni mogel preverjati. Saj je bilo še zmeraj čutiti vznemirje-

nje, ki ga je povzročil poprej – in Lucija je bila še zmeraj huda; to je razumel, kajti ves čas si je pravzaprav prizadevala, da bi kolikor toliko dvignila razpoloženje iz te potlačенosti in onemoglega obupavanja. Morda bi ji celo uspelo – ampak sedaj je pač morala začeti znova.

Nekajkrat ji je pomahal, tako, skrivoma, da naj vendar pride malo k njemu. Samo pojasnil bi ji rad... Vendar pa ni imela časa, ali kaj, vsaj tako je bilo mogoče sklepati iz tistega, kar mu je skušala pokazati z ustnicami in skomigovanjem. Jezila pa se je potem samo še navidez – namrščila je obraz in skrivila ustnice, ko je vedela, da jo gleda, toda rahlo hudomušne gubice ob očeh in ustih so govorile svoje in nemalo obetale.

Na lepem pa je gologlavi debelih postavil mizo na sredo veže. In tisti, ki so se bili spričo tega zrinili iz izbe k vratom, so menili, da jo je postavil ravno prav. Tudi iz kuhinje so se pridrenjali in vsi, ki so ždeli po veži, so nemudoma vstali ter obstopili tisto mizo. Potem je videl samo še hrbte, siva zatilja in rute, tu in tam se je kdo prerival za boljši prostor in sploh je zavladovalo pričakovanje, kot bi se bilo prav v zvezi z mizo obetalo nekaj na moč zanimivega. Slišal je, da so žvenknili krožniki in jedilni pribor, vendar pa ni bil prepričan, če so jih potem položili na mizo ali ne. Morda se je kdo pripravljaj k večerji... in zdelo se je, kot bi se nagnetli okoli samo zato, da bi gledali, da bi cedili slino; če bi bili nameravali večerjati vsi, se pač ne bi bili drenjali k mizi, ki je bila kvečjemu za dva. Sklenil je, da bo ostal kar na pragu, kajti prav neokusno je bilo videti.

Ko pa je potem zagledal Lucijo, ki je bila stopila na mizo in jela viti roke iznad glave, je kajpada pristopil, se je kajpada skušal zriniti bliže. – Prestopala se je počasi... obraz se ji je zmeščal v nekakšno poduhovljeno zamaknjeno grimaso, pod srajco se je majalo in valovalo in krčilo, pobrcnila je najprej z eno, nato še z drugo nogo, da so razgažene in blatne opanke zletele pod strop. Zaokrožila je z zadnjico, se nagnila vznak, malce privzdignila krilo, kot bi bila zabredla po vodi, se nato zopet vzravnila, potresla z rameni, da je zaplalo čez dojke, okorno poskočila, se počasi spustila v počep, kakor da bi bila hotela pomočiti zvijajočo se zadnjico v tisto razkoračeno bedranje... In starci in starke so boljčali oči vanjo, kakor bi se bile pravkar dogajale najlepše sanje. Nihče ni poskušal posmehovati se ali hliniti brezbriznost, zmrdovanje, nihče ni šepnil niti besedice, le sem pa tja se je iz zamaknjene tišine izvil vzdih. Ko je odvezala ruto, so se po ramenih usuli gosti, beli lasje. Čeprav so bili brez leska in nekam mrtvi, so jo delali vzvišeno, odmaknjeno. Čudil se je, kako je z ruto nenadoma odpadla vsa domačnost – kakor bi se bila na mizi nenadoma zvijala neka povsem druga ženska. Pomislil je, da je nekaj grajskega na njej, in se je spomnil zgodbe... Tudi precej starejša je bila videti brez rute. Razvezovala je trakce in v zmeraj širšem razporku so se počasi razgaljale razkošne prsi, se je razgaljal skoraj raven, nekoliko navznoter povlečen trebuh... Gibko se je izvila iz srajce, se med mehko zaobljenim pozibavanjem bokov in stegen obrnila naokrog, se nežno prijela za velike, rdečkasto otrple bradavice... zdrknila nato z dlanjo čez trebuh, jo porinila pod tesno krilo, narahlo upognila kolena vsaksebi, kot bi se odpirala... krilo se je gubalo nad široko

razmaknjenimi prsti in dobro se je videlo, kako na široko se je prijela, kako je spodvila sredinec . . . V tesnobi, ki ga je obhajala, je pomislil, če ima tudi mednožje belo poraščeno. A potem je prav potihem, toplo zacmokljalo, zažvrkljalo izmed prstov, da je odrevenelo podrhtelo med nogami. Starček ob njem je zaječal. Gologlavemu debeluhu, ki je stal tik ob mizi, se je na dolgo pocedilo izmed ohlapno povešenih ustnic. In krilo je jelo drseti raz boke . . . Naglo, kakor v neki zadregi, se je ozrl za atom po zamaknjenih obrazih. Vendar jih ni bilo videti . . . In izpod črnega platna so se v drhtljivo svečavo blede vihali kodrčki, ki so na gosto prekrivali lepo izbočen griček med napetimi stegni. Nekam žolti so se zdeli, a mehki – in videlo se je takoj, da so deležni nege, da so skrbno pristriženi v ljubek trikotnik . . . iz katerega se je rožnato šobilo.

Nekdo ji je podal svečo – menda prav tisto, ki ni utegnila dogoreti ob mrličevem vzglavju. Povaljala jo je po trebuhu, počasi in nežno navzgor čez dojke, se pomuckala z njo pod vratom, jo narahlo ovila s prsti druge roke in nekajkrat prav na dolgo pogladila. Nato je razkrečeno počepnila. Postavila svečo pokončno na mizo, da ji je zaštrlela izmed stegen pod trebuh . . .

»Ti . . . pomagaj ji,« ga je nekdo dregnil v hrbet. Pomislil je, da je le za šalo, toda ko se je potem z negotovim nasmeškom ozrl čez ramo, je videl, da oni misli čisto resno.

»Daj no!« ga je nesramno sunil grbavec . . . In kot bi se bili dogovorili, so se odmaknili izpred njega. Lucija je gladila svečo . . . Zmedeno je preletel obraze, ki so molče, a zariplo spodbujali, terjali. V trenutku so se sporazumeli, vsi so hoteli isto – kakor da bi bili imeli vso pravico do tega. Tudi Lucija je dojela, kaj se dogaja. Ponudila mu je roko . . . Jeli so ga potiskati in suvati, ko se kar ni zganil, nekdo mu je vlekel hlače z zadnjice. Lucijina dovolj očitna privolitev, jih je kajpada še spodbujala, da so kar povprek, brez najmanjšega zadržka, silili vanj. Nekateri moledovaje, drugi že prav grobo, nasilno, grozeče. Čutil je, kako je ves rdeč v obraz od zadrege, kako neumno se smehlja, kako nerodno stiska kolena, da bi se izmaknil rokam, ki so segale med noge, po hlačah in suknji . . . Tedaj pa, še sam ni vedel, od kod je vzel tolikšno odločnost, je naglo slekel sukno, sunil s komolcem v to pa ono stran in stopil naprej. Lucija mu je nežno ovila roko okoli vratu in mu prislonila mehko dojko na obraz . . . Prisluhnil je molku, ki je znova zavladal v napetem pričakovanju. Ob ustnice je nalahno pritisnila prijetno otrdela bradavica. A le za trenutek je zanihal v neodločnosti. Nato se je izvil. Ogrnil sukno čez razgaljen hrbet. Zagrabil pod pazduhe in sunil v mizo, da se je prevrnila. Nihče se ni zganil. Nihče mu ni poskušal ničesar preprečiti. Lucija se mu je vsa ubogljiva prepustila, ko jo je povlekel za sabo. In starci so se nemo razmaknili.

Obsedela sta na kletnem pragu. Lucija je skesano povešala glavo. Presenečeni starci so kar stali tam okrog prevrnjene mize in očitno še zmeraj niso mogli dojeti, kako se je bilo vse skupaj zasukalo. Tu in tam se je kdo na skrivaj ozrl za njima. In niso vedeli, kaj bi. Tudi sam je le še komaj verjel, da si je upal kaj takega. V životu je kipelo od razburjenja – in lotevala se ga je veselost in skrb in zadrega in plahost in nežnost – vse

obenem, da je bilo najbolje skloniti glavo, da je bilo najbolje zapreti oči in počakati. Bal se je, da pride gologlavi debeluh... Bal se je, da Lucija užaljeno vstane in odide... Vendar ni mogel ukreniti ničesar. Pomislil je, da bi morda moral pojasniti – toda besed ni bilo nobenih, nobene trdnosti, nobene odločnosti več, vse se je sesedlo kakor izpraznjena vreča, iz katere pač ni mogoče izvleči ničesar več.

Ni mu preostalo drugega, kot da se pogrezne v to ždenje, v to čakanje... Lucija se je tesno povila v suknjo in vsaj za zdaj še očitno ni mislila oditi stran. Starci so kakor izgubljeni postopali, nekateri so vidno razočarani zopet posedli, debeluh se je izgubil v kuhinjo. Ni si upal dvigniti pogleda k Lucijinemu obrazu, sem pa tja je oplazil le razgaljena stegna, ki so se tesno stiskala skupaj in narahlo podrhtevala. Najbrž jo je zeblo...

»Veš,« je iznenada zašepetala...« ko sem se takrat, tisti večer, potem ko se je utopil bratec, vzdramila, sem sprva vedela le to, da sem še zmeraj nekje ob reki...« Slišalo se je kakor eno samo kesanje. Pomislil je, da bi se mu rada malce zasmilila, se nekako očistila sramote, tistih opolzki, ki se jih je bila šla poprej, da bi mu pokazala, da v resnici ni tako pokvarjena, da ni taka gnusoba, kot bi morda utegnil misliti – zato ni dvignil pogleda in se ni čudil, čemu neki zopet ta pripoved, ko jo je bil vendar že slišal. Celo veselilo ga je, da je spregovorila, da ji je žal...

Lucijina druga zgodba

Mislila je, da bo tako ali tako umrla, da tako ali tako ne bo nikoli več pogledala ne mami ne atu v obraz. Skrbelo jo je le, da bi je ne našli, še pred tem... Biti pa je moralo že zelo pozno. Prvič je ostala tako ponoči in sama. In bi bila gotovo pobegnila, vsaj od vode, če se ne bi bila odločila, da bo umrla. Iz mesečine so lezle sence. Polna luna se je nepremično bleščala v plazečo se gladino. Nobenega šuma ni slišala. In misli, da je na vse grlo zavreščala, ko je kar nenadoma stal pred njo on – zaješki krčmar. Župan. Ni se mu mogla iztrgati iz trdega, bolečega prijema, čeprav je to takrat silno želela, zakaj to, da jo je našel sam župan, je lahko, kakor je bila prepričana, pomenilo samo eno – da jo odvede pred mamo, pred ato, da jo bodo izpraševali, da bo kriva. Mirno in hladno, kakor je to znal samo on, jo je vprašal, kaj počne tukaj. Ne ve več, če je kaj odgovorila. Misli, da je samo jokala in čakala priložnost, da se mu iztrga, da se vrže v vodo.

A potem sta že šla po rebri in po sadovnjaku proti domačiji. Sprevidela je, da mu ne bo mogla pobegniti, zato ga je jela rotiti, naj jo vendar pusti, naj je nikar ne pelje domov, ker noče domov, nikoli več. Ni je vprašal zakaj. Vendar pa je potem kaj hitro umolknila, kajti župan jo je vlekel kar mimo, mimo njenega doma in se še ozrl ni tja. Misleč, da je morda ne pozna, da ne ve, čigava je, se je kajpada potuhnila. Ker pa v domačih oknih ni gorela luč, je kmalu posumila, da sta ata in mama morda v vasi, pri županu in da je župan kar sam stopil ponjo. O tem, da je vedel, kaj se je zgodilo in da je bila docela kriva v njegovih očeh, takrat ni podvomila niti

za hip. Saj se mu je videlo na obrazu, v srepih očeh, pa tudi grobo pehanje, s katerim ji ni prizanašal, je govorilo svoje. Poskušala je sicer hoditi hitreje, da bi bila vsaj malo manj kriva, trudila se je, da ne bi bila izmučena, obnemogla, in bi si bila tako morda pridobila vsaj bežen pogled, ki ne bi bil obtožba, a ji nikakor ni uspelo, in jo je moral zmeraj znova povleči ali suniti, pri tem pa so pogledi postajali še hladnejši, še bolj polni obtožbe in prezira.

Napol mrtvo od strahu in vsega prestanega jo je privlekel v točilnico. Prazno je bilo in temno. Tudi ko je potem zarinil zapah in prižgal svečo, ni videla nikogar. Že takrat je zaslutila, da se župan obnaša nekam čudno. Kot da ne bi hotel, da bi kdorkoli kaj videl ali slišal. Do točilnice sta prišla po stranski poti, ki je resda bila bližnjica. A preden sta potem vstopila, se je župan vendar tako čudno oprezno oziral naokrog. Vse to je takrat bila le bežna slutnja, ki jo je tudi takoj odgnala, kajti strah jo je bilo, da bi opazil, kaj je pomislila o njem, saj je vendar vseskozi veljal za spoštovanega in poštenega moža. Ko se je prepričal, da so polkna res zaprta, je postavil prednjo stol ter sedel nanj. Nato jo je dolgo molče opazoval. Lezla je vase, od strahu, pa tudi od zadrege, kajti to gledanje je bilo vendar tako nenavadno, in ves čas tiho ihtela. Nenadoma je kakor mimogrede zinil, da se naj sleče. Ni si upala ugovarjati. Sram jo je bilo. In trakci so se zavozljali, da potem ni in ni šlo, da je postal že nestrpen. Sleči je morala tudi srajco. In ko je potem stala tako naga, vsa mršava in uboga pred njim, je molče pristopil ter jo zagrabil tam spodaj. . . V trenutku je začel sopsti in jo vprašal, če bo pridna. Bala se ga je in tudi bolelo jo je, ko jo je kar naprej mečkal, a je kljub temu prikimala.

Potem je vzel svečo in jo povlekel za sabo po stopnicah navzgor do nekih vrat. Tam se je ustavil in nekajkrat na vso moč treščil po njih. Nekomu je ukazal, da naj odpre. Vendar se je zdelo, da ni nikogar tam notri. Čudno se ji je zdelo to, da je na nekoga hrulil, na neko žensko pravzaprav, saj so vsi v vasi vedeli, da je župan sam, odkar se mu je utopila žena. To naj bi se bilo zgodilo takrat, ko je bila ona, Lucija, še čisto majhna, tako da županje niti poznala ni. Takrat so šušljali tudi o nekem hlapcu, s katerim naj bi se bila županja spozabila. Toda govorice so se kmalu polegale. . . Ko niti vpitje in zmerjanje niti butanje ni nič zaleglo in so vrata še kar naprej ostala zaprta, se je župan premislil ter Lucijo povlekel tesno k sebi. Kar tam se je morala potem globoko skloniti, razširiti noge ter se oprijeti kljuge na tistih vratih. Zagrabil jo je od zadaj čez boke in še isti hip jo je prebodla bolečina in se ji je stemnilo pred očmi. Misli je, da bo umrla, ko je skeleče butalo vanjo, a on je ves čas le sikal in hropel, da naj prasica gleda sedaj, da naj le dobro gleda. . .

Ne ve, kako je potem prišla v čumnato s slamnjačo. In ko jo je zjutraj že navsezgodaj prebudil in ji ukazal, da naj se spravi streč v točilnico, jo je še zmeraj skelelo, se ji je še zmeraj temnilo v glavi in je še zmeraj drgetalo skoznjo. Morala je obleči neko preveliko rožasto krilo. In ubogati – pa čeprav se je zgrozila ob misli, da jo bodo vendar vsi takoj spoznali, da tudi ata pridejo v točilnico. A župan je kričal nanjo in ji grozil, ko se je obirala

in ihtela. Ni ji preostalo drugega. Morala je v točilnico. Na srečo pa ni bilo še nikogar tam. Kajti sicer bi se bila gotovo sesedla od stiske, ki se je je polotevala. Pripravila je vino, pobrisala mize, razdevala stole, prezračila, odprla glavna vrata in čakala... Zunaj je sijalo toplo julijsko sonce. Po poti so hiteli ljudje, na polja, po opravkih, tudi teta Sabina so nekam hiteli. Kolarjeva Barika se je ustavila za hip pred vrati, kot bi se ji bilo zazdelo nekaj čudnega, vendar potem ni vstopila. V prahu pred pragom so se ščeperili vrabci. Nekje je kar naprej kokodakala kokoš... Prvi je prišel v točilnico Lapuhov hlapec. Otrpnila je, ko ga je zagledala med vrati, kajti ta Lapuhov hlapec se je zmeraj prav rad pošalil z njo, nekoč ji je rekel celo, da mu bo žena, ko ji zrastejo zizeki. In od takrat je zmeraj zardela, če ga je kje zagledala. Zardela je tudi takrat, ko je stala tam, za točilno mizo, in ni mogla ziniti niti besedice, ko se je naslonil na pult. Nekam odsotno jo je pogledal, kakor da bi je sploh ne poznal, in naročil žganje. Tresla se je kot šiba na vodi, ko ji je končno uspelo naliti tisto žganje in ga postaviti predenj. Oziral se je nekam pod strop za kravami, ki jih je bil vprežene v voz pustil pred vhodom. Tako, mimogrede, kakor neki tuji in odrasli ženski, je povedal, da je danes lep dan, nato pa brž zliil vase, položil kovanec na pult in odšel. Vsa osupla je potem še dolgo zrla za njim in nikakor ni mogla verjeti, da je ni spoznal...

Čez dan so prišli le še neki furmani, ki so kdo ve od kod peljali les. Pozanimali so se, če je voda dovolj visoka in če brod vozi. Tudi njim se je mudilo. Župan se je tisti dan prikazal le enkrat, postal pred oknom, kakor da ne bi vedel, kaj bi, se obregnil, da naj se ne cmizdri več, in se izgubil po stopnicah. Sovražila ga je. In v tisti boleči in nemogli žalosti si je obljubljala, da mu odreže tisto debelo, zariplo nesnago izmed nog, da mu izkoplje oči, da ga ubije... Obljubljala si je tudi, da bo pobegnila, da bo stekla naravnost k reki in se vrgla v globino. Vendar pa, čeprav je najbrž ne bi nihče ustavljal, nekako ni mogla zbrati dovolj moči – ne takrat ne pozneje.

Šele pod večer se jih je nabralo nekaj več v točilnico. Posedli so za mize... Vse je poznala. Vsi so bili domači. Nekateri celo sosedge. In vsi bi morali poznati njo... Pa je niso. Nekam plaho, z vidno zadrego na obrazih so naročali vino. Sprva je mislila, da je vse to pač zaradi nesreče, ki je doletela njihovo hišo, da ji prizanašajo, da sočustvujejo. Da kratko in malo ne vedo, kako bi se obnašali do nje. Pa ni bilo to. Fantje, ki so stali ob točilni mizi, so sramežljivo povešali poglede. In menda so s prikritim suvanjem končno pripravili nekega Franceljna, da jo je jecljavo vprašal, od kod je prišla. Ker pa ni odgovorila, jim je uplahnilo še tisto malo poguma, ki so ga bili zbrali, nato so molče žulili pijačo in se le še skrivoma ozirali za njo. Dobro je čutila vse tiste poglede, ki so postajali zmeraj bolj hotljivi, ki so se kradli pod krilo, se zalezli v pregibe, v izrez na prav tako preveliki bluzi... in se plašno poskrili, če se je po naključju ozrla. Ni mogla verjeti, da se vse to dogaja njej, še nedoraslemu dekletcu, pa četudi je bila že včasih na ribniku potihem ponosna na brsteče prsi, ko so zaštrlele v razmočeni srajčki. Dolgo so popivali. Skoraj do jutra, kakor da bi bili pozabili, da bo

ob svitu treba na njive in da jih čaka ves dolg delavnik. Nihče se ni odpravil domov . . .

Ves tisti večer, vso tisto noč, pa je župan silno bled v obraz kupal izza odtrznjenih vrat. Samo ona ga je videla – in ob pogledu nanj jo je obhajala neizrekljiva tesnoba. Spodnja čeljust se mu je rahlo povescila in oči so gledale na široko, kot bi onemele, kot bi ne živele več . . . Groza jo je bilo, ko so se pivci porazgubili in ko se je s svečo v rokah povzpela v tisto čumnato. Takrat ni več slonel za vrati, a čutila je, kako jo gleda od nekod iz teme . . . A potem ni prišel za njo, v čumnato, kjer na vratih ni bilo nobenih zapahov, in je vse do svita trepetala v pričakovanju, da se prikaže med podboji velik in bled. Sčasoma se je jelo v točilnici zbirati vse več ljudi. Pa čeprav so bili dnevi lepi in dela kajpada na pretek. Toda kar posedali so tam in se nalivali, nekako izgubljeni, kot bi bili obupali nad polji in delom, medtem ko je župan zmeraj bolj voščen boljšal iz mraka za vrati in pravzaprav od tiste prve noči ni več stopil med ljudi.

K njej je potem prišel še nekajkrat, v čumnato. In vdala se mu je vsakič, pa čeprav je potem zmeraj znova sklenila, da se mu ne bo nikoli več. Celo nož je skrila pod slamnjačo, da bi se ga lahko ubranila. Vendar pa si nikoli ni upala seči ponj, ko se je ves gnusen in žolt splazil nanjo. Kajti odkar se je začel skrivati pred ljudmi in svetlobo, odkar je taval v nočeh, skrit med plotovi in živicami, kot bi bil nekaj iskal, odkar je zatekel v eno stran obraza in jo začel spraševati po neki deklinici, se ga je bala drugače, čisto drugače . . . Sicer pa je vse več noči prebila v točilnici. Nekateri so namreč kar ostajali tam. In jih ni podila domov. Nihče ni spraševal po županu. Izogibali so se pogovorom, ki bi bili kakorkoli zadevali njega . . . In ona se je sprijaznila s tem, da so jo imeli za tujko, da so verjeli, da je prišla od nekod iz ravnice. Še naprej so si jo le poželjivo ogledovali in ščuvali drug drugega, da bi jo kdo vsaj poskušal zapeljati. Vendar pa se ni nihče okorajžil . . .

Umolknila je . . . ker se jima je približal tisti slabotni starček, ki ga je bil videl že pri sosedovih. V rokah je živčno mečkal kos Lucijine obleke in se bebasto nasmihal. Kalman bi ga bil najraje spodil, kajti rad bi bil slišal, kako je bilo naprej, zanimalo so ga podrobnosti in rad bi bil tudi vprašal Lucijo, če ji res ni bilo niti malo všeč, ko se je vdajala županu . . . Toda Lucija je starčku prijazno prikimala, kar ga je, kot bi bil čakal samo na to, opogumilo, da si je upal še bliže.

»Mislili smo, no . . .« je šepnil priliznjeno, pri tem pa je oplazil Kalmana s precej neprijaznim pogledom – kot bi ga bil hotel odgnati, vsiljivca . . . »Če bosta potem, mislim, ko bo zopet pogreb, in se vrnejo?« Lucija se mu je na široko nasmehnila in ga nagajivo vprašala, če si tega res zelo želijo. Kalman je globoko zavzdihnil, da bi jo opomnil, kako nič kaj primerno ni takole se šaliti, vendar pa ni zaleglo. Lucija se ni zresnila in starčku se prav tako ni zdelo potrebno, da bi se kakorkoli oziral nanj in njegovo vzdihovanje.

»Zelo mikavna, zelo,« je postal stari ves slinast, »vi ste vendar edini žarek, mislim, edino, kar je ostalo . . . Kako si ne bi, kako morete misliti,

preljuba, saj dobro veste . . . « Kalman je zopet zavzdihnil, toda Luciji je bilo očitno všeč. Drugi so menda videli, da starčevo prizadevanje ni brez koristi, zato so se kmalu zdrenjali naokrog. Opazil je, kako se trudijo, da bi se na obrazih pokazalo čimveč pohlevne vdanosti in gorečnosti, kako se delajo uboge, izgubljene in ponižne, kakor da bi bili stali pred samo milostjo, medtem ko bi njemu, kakor je bilo videti, na skrivaj najbrž kazali zobe od togote, če bi jih imeli . . . In v tistem trenutku je spoznal, da z njimi, z nobenim izmed njih, ne sme več nikamor, na noben pogreb, nikamor iz Lucijine bližine pravzaprav, zakaj očitno jim je bil zelo v napoto in bi se bili prav gotovo z veseljem potrudili, da bi mu spodrsnilo v vodo ali da bi obvisel na veji, se nabodel na nož ali kakorkoli drugače nesrečno premilnil . . . Najbrž so tudi zaslutili, kaj pravzaprav namerava z Lucijo, kajti vse tisto, kar so priliznjeno skrivali pred njo in se je režalo proti njemu iz na videz pohlevnih, iznemoglih oči, je bilo sovražno, ubijalsko in nedvomno hudo nevarno zanj. Postalo mu je jasno, da se čutijo ogrožene, kajti njegova navzočnost je vendar odpirala možnost, da jih Lucija zapusti. Morda so poprej še nekoliko upali, da ga kako pridobijo zase, a sedaj je bilo vendar dovolj očitno, da ne bo popustil, da ga nič ne mika ostati z njimi in njim na ljubo počenjati svinjarije, ki bi se jih spomnili, in bo torej skušal pregovoriti Lucijo, ki bi mu utegnila celo prisluhniti, kajti tega, da je tako dolgo, pa še po vsem, kar si je bil drznil, posedala z njim tukaj v mraku, pač niso spregledali. Medtem jim je Lucija dovolj šegavo poočitala, da sedaj niso več zadovoljni samo z njo, da so se je naveličali, in jim je tako dolgčas, če se trudi sama.

»Ne, nikar tako, nikar, milostljiva,« je v imenu vseh zastokal vodenično zabuhel sivolasec, »samo zaradi vas, smo mislili, da bi bili srečni, smo mislili . . .«

»Prvo in najdražje ste nam kajpada vi . . . Za nas je že tako ali tako vseeno. In četudi nas hočete zapustiti v tej naši bedi in nesreči, bi bili vsi srečni, zagotovo, če bi le vedeli, da ste srečni vi, milostljiva . . .« Debeluha, ki je to šepetal, je premagala ganjenost, da je moral posmrkati in si obrisati oči. Tudi nekatere ženice so si začele brisati oči in kmalu se je od tu in tam iz gruče izvilo pritajeno hlipanje.

»Saj vemo, da smo nadloga, vemo, vemo, kaj bi med nami, sirotami . . .«

»Ne bodite no taki,« je ganjeno zašepetala Lucija, »kako morete misliti . . . Kam bi brez vas . . . Ko pa mi je tako lepo . . .« Stopila je mednje. In najbrž namenoma pustila, da se je suknja razprla in se je zopet pokazala golota. Dovolila je, da so ji poljubljali roke, ji segali v lase in jo otipavali . . . Nekaj jih je postalo ob njem, medtem ko so se drugi, z Lucijo vred oddaljili proti kuhinji. In grbavec se je grozeče spačenega obraza sklonil nadenj.

»Izgini!« je siknil, da je Kalmanu priletela slina po obrazu. Gologlavi debelih je razburjeno sopeč izpod suknje izvlekel nož . . .